

Ali təhsil müəssisələrində seminar məşğələlərinin interaktiv təlim metodları ilə təşkili

Nurdan Ağasalam qızı Ağayeva
Azərbaycan Universitetinin baş müəllimi
E-mail: nurdanagayeva@mail.ru
Bəhram Bəhlul oğlu Əzizov
Azərbaycan Universitetinin dosenti
E-mail: Bah-aziz @rambler.ru

Rəyçilər: r.ü.f.d., dos. R.H. Şirinov,
t.ü.f.d. Ç.M. Həmzəyev

Açar sözlər: seminar məşğələləri, interaktiv təlim, İnformatikanın tədrisi, “karusel metodu”

Ключевые слова: семинары, интерактивное обучение, обучение информатике, «карусельный метод»

Key words: seminar classes, interactive training, teaching Anthropology, the method of "Carousel"

Təhsil ölkənin beynəlxalq aləmdə rolunu müəyyən edən əsas amillərdən biridir. Cəmiyyətin müasir inkişaf mərhələsi təhsil prinsiplərinin bu gün dövrün tələbinə uyğun olmasını tələb edir. Təhsil prosesində şagirdlərə bilikləri mənimsətmək tələbi ənənəvi təhsilin təzahürü olaraq, müasir təhsil prinsiplərinə və tələblərinə uymur. Təhsil sistemində baş verən bu dəyişikliklər, İKT-nin sürətli inkişafı İnformatika fənninə ənənəvi yanaşmanı dəyişmişdir və İnformatika fənninin tədrisi metodikası artıq yeni mərhələyə qədəm basmışdır. İnformatika fənninin əsas məqsədlərindən biri fənni müasir informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun tədris etməkdir.

Ölkəmizdə təhsil sistemində böyük dəyişikliklər baş vermişdir. Tətbiq olunan yeni təhsil standartları, tədris və tədris prosesinin geniş miqyasda yenidən qurulmasını tələb edir ki, bunun da nəticəsi tələbələrin təhsil səviyyələrini müstəqil şəkildə yüksəltmək ehtiyacları, istək və bacarıqlarıdır. Ali təhsil müəssisələrində tələbələrlə işləyərkən tez-tez öyrənmək üçün motivasiya çatışmazlığı, özünü inkişaf etdirmə ehtiyacı, bilik əldə etmək və praktikada tətbiq etmək bacarığı ilə qarşılaşırsınız, buna görə də bu şərtlərdə yalnız ənənəvi metodlarla hazırlanmış dərslər təsirsiz qalır.

Bu gün ali məktəbdə seminar məşğələlərinin keçirilməsi prosesində yeni təlim texnologiyaları öz yerini tapmalıdır. Müasir tələbənin təlim prosesinə olan öz tələbatları vardır və ənənəvi təlim üsulları çox vaxt lazımi effekt vermir.

Tədris və tərbiyənin fərdiləşdirilməsini təmin etmək, tələbələrin müstəqilliyini inkişaf etdirmək, eyni zamanda sağlamlığın qorunması və möhkəmləndirilməsini təşviq etmək üçün nəzərdə tutulmuş yenilikçi metodların və yeni pedaqoji texnologiyaların tədris prosesinə gətirilməsinə ehtiyac var. İnteraktiv metodlar bu tələblərə tam cavab verir.

İnteraktivlik (və ya ünsiyyətə açıqlıq) bu günlərdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İnteraktiv təlim müəllim və tələbələr arasında dialoqa əsaslanan mürəkkəb qarşılıqlı bir prosesdir. Dialoqda iştirak etmək yalnız dinləmək deyil, eşitmək, yalnız danışmaq deyil, həm də başa düşülmə qabiliyyətinə yiyələnməyi tələb edir.

İnteraktiv təlim təhsilin son hədəfi və təhsil müddətinin əsas məzmununu qoruyaraq qarşılıqlı anlaşma və qarşılıqlı əlaqələrə əsaslanan adi formaları dialoqa çevirir. İnteraktiv tədris

metodları çox təsirli olur, çünki yüksək motivasiyaya, tədrisin maksimum fərdiliyinə kömək edir, tələbələrin yaradıcılığı, özünü dərk etmələri üçün geniş imkanlar təklif edir. İnteraktiv metodlar məsuliyyətləri bölüşdürmək, hədəflər qoymaq, balanslı, düzgün seçim etmək, vəziyyəti təhlil etmək və riskləri qabaqlamaq qabiliyyətinin formalaşmasına kömək edir.

İnteraktiv metodların üstünlüyü nədədir? sualını cavablandırmaq. Əvvəla, interaktiv təlim metodu ilə keçirilən dərslərdə tələbələr özlərini tam sərbəst hiss edirlər. Tələbələrə verilən bu sərbəstlik mövzunu dərinlən öyrənməyə, qavramağa geniş imkan verir. Daha dəqiq desək tələbələr mövzunu özününküləşdirirlər. İnteraktiv təlim metodu uşaqlarda dərslərə həvəsi qat-qat, birə-beş artırır. Nəticədə tələbələr mövzunu tam mənimsəyirlər. Burada ənənəvi metodla interaktiv metodun, köhnəliklə yeniliyin arasında gedən ciddi mübarizə açıq-aydın duyulur. Tələbələrin hərtərəfli inkişafı üçün interaktiv metod çox faydalıdır. Bu, günün tələbidir.

İnteraktiv təlim faydalı metod kimi həm də tələbələrin zehni cəhətdən yorulmalarının qarşısını alır. Bu yeni metodla keçirilən dərslərin bir üstün cəhəti də ondan ibarətdir ki, dərslərin sonunda tələbələr obyektiv olaraq qiymətlərini özləri verirlər.

İnteraktiv təlimdə istifadə olunan bir çox təlim üsulları vardır. Lakin bunlardan istifadə edərkən fənnin xüsusiyyətlərinə, mövzuya və məqsədə uyğunluğu nəzərə alınmalıdır. Beyin həmləsi, söz asossiasiyaları, müzakirə, mühazirə, debatlar, karusel, ziqzaq, Venn diaqramı, BİBÖ cədvəli, İNSERT, klaster, anlayışların çıxarılması və digər fəal təlim üsulları dərslərin gündəlik planlaşdırılmasında mövzu və məqsədə uyğun istifadə edilməlidir. Əgər reallaşdırılması nəzərdə tutulan standart fərqləndirməklə bağlıdırsa bu zaman Venn diaqramından istifadə etmək olar. Məsələn: ədəbiyyat dərslərində, bir mətndəki iki qəhrəmanı, iki nitq hissəsini, nəzm və nəsr əsərlərinin xüsusiyyətlərini Venn diaqramından istifadə etməklə tədris etmək olar. Venn diaqramı dərslərin tədqiqatın aparılması mərhələsi üçün əlverişlidir.

Klaster metodu tələbələrin eyni bir anlayış haqqında fikrin mümkün qədər geniş açılmasına, sərbəst düşünməyə imkan yaradır. Bu metod fərdi, cütlərlə, qrup şəklində həyata keçirilə bilər. Metodun məqsədi şagirdlərin mövzu barəsində əvvəlki təcrübəsini nəzərdən keçirmək, yeni söz asossiasiyaları stimullaşdırmaq, bilikləri sistemləşdirmək və əhatə dairəsini genişləndirmək, lüğət ehtiyatını zənginləşdirməkdir.

İnteraktiv təlim metodlarından biri "Beyin həmləsi" metodudur. Ali məktəb səviyyəsində seminar məşğələlərinin təşkilində bu metod müvafiq olduqda istifadə edilə bilər. "Beyin həmləsi" metodunun məqsədi – mövzunun qısa vaxt ərzində interaktiv şəkildə diskussiya apararaq araşdırılmasına imkan yaratmaqdır. Bu zaman hər bir tələbə bütün məsələlərin həllində iştirak edir. Metod məntiqi və müstəqil düşünmə bacarığını, fərdi və qrup məsuliyyətini, ünsiyyət qabiliyyətini və qrupdaxili qarşılıqlı əlaqə hissələrini inkişaf etdirir. Bu üsul əqli hücum da adlandırılır. Tələbələrdə yeni mövzuya maraq oyatmaq, habelə onların nəyi yaxşı (və ya pis) bildiklərini araşdırmaq məqsədilə bu üsuldan tədris zamanı geniş istifadə edilir.

Hazırlanmış sual lövhədə yazılır, yaxud da şifahi şəkildə tələbələrin diqqətinə çatdırılır. Tələbələr suallara əsasən fikirlərini bildirirlər. Bütün ideyalar şərhə və müzakirəsiz dinlənilir və qeyd edilir. Yalnız bundan sonra söylənmiş ideyaların müzakirəsi, şərh və təsnifatı başlanır. Aparıcı ideyalar yekunlaşdırılır, tələbələr söylənmiş fikirləri təhlil edir və qiymətləndirir.

Təhsil və təhsil problemlərini həll etmək üçün müəllim aşağıdakı aktiv və interaktiv formalardan istifadə edə bilər: 1) aktiv və interaktiv mühazirələr; 2) müzakirələr; 3) konkret vəziyyətlərin təhlili; 4) işgüzar oyunlar; 5) psixoloji və digər təlimlər; 6) kompüter simulyasiyaları.

Aktiv və interaktiv mühazirələr müxtəlif formalarda aparıla bilər: problemləli mühazirə, planlı səhvlərlə mühazirə, mühazirənin vizuallaşdırılması, mühazirə-dialoq, konkret situasiya-

ların təhlili ilə mühazirə və s. Mühazirə tələbələrin tədris prosesinə fəal cəlb edilməsinin ən ümumi və nisbətən sadə formasıdır. Müəllim və auditoriya arasında birbaşa təmasdan ibarətdir.

Mühazirənin üstünlüyü ondan ibarətdir ki, tələbələrin diqqətini mövzunun ən vacib məsələlərinə yönəltməyə, tələbələrin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq tədris materialının məzmunu və təqdim etmə sürətini təyin etməyə imkan verir. Hər bir tələbəni ikitərəfli fikir mübadiləsinə cəlb etmək həmişə mümkün olmadığı üçün qrup tədris mühitində mühazirənin effektivliyi azalır. Bu, ilk növbədə qrup az olsa da, vaxt çatışmazlığı ilə əlaqədardır. Eyni zamanda, qrup söhbəti tərəflərin fikirlərini genişləndirməyə, tələbələrin düşüncəsini aktivləşdirməkdə böyük əhəmiyyət kəsb edən kollektiv təcrübə və bilikləri cəlb etməyə imkan verir.

Dinləyicilərin mühazirə-söhbətdə iştirakı müxtəlif metodlarla cəlb oluna bilər, məsələn, mühazirənin əvvəlində və tədris zamanı tələbələr suallarla təəccübləndirilir. Suallar nəzərdən keçirilən mövzu ilə bağlı tələbələrin fikirlərini və məlumatlılıq səviyyələrini, sonrakı materialları qavramağa hazırlıq dərəcələrini aydınlaşdırmaq üçün məlumat və problem xarakterli ola bilər. Suallar bütün auditoriyaya ünvanlanır.

Tələbələr sahədən cavab verirlər. Müəllim tələbələrdən birinin danışmada iştirak etmədiyini görərsə, sual şəxsən həmin tələbəyə ünvanlana bilər və ya müzakirə olunan problem barədə fikirlərini soruşa bilər. Vaxtdan qənaət etmək üçün sualların birmənalı şəkildə cavablandırılması üçün tərtib edilməsi tövsiyə olunur. Cavablardakı fikir ayrılıqlarını və ya yekdilliyi nəzərə alaraq müəllim növbəti mühakimə materialının konsepsiyasını növbəti fürsətlə nümayiş etdirərək daha mülahizələrini qurur. Tələbələr, verilən sualın cavabı üzərində düşünərək, müəllimin yeni bir məlumat kimi onlarla ünsiyyət qurması lazım olduğu nəticələrə və ümumiləşdirmələrə müstəqil şəkildə gəlmək və ya müzakirə olunan mövzunun əhəmiyyətini başa düşmək imkanına sahibdirlər ki, bu da tələbələrin materialı maraq və dərəcəsini artırır. Hər cür illüstrasiya vasitələrindən səmərəli mühazirə oxumaq, məsələn: səs və video materialları, film parçaları, slayt şouları bir proyektor tərəfindən ekranda və ya bir proyektordan istifadə edərək çap materialından istifadə edilməsini əhatə edir. Bu gün, daha çox və tez-tez mühazirələr oxuduqda kompüter təqdimatları göstərilir (Power Point-də).

Problemlə təlimin aktiv metodlarından biri kimi müzakirə getdikcə daha çox istifadə olunur və dəyirmi masa, konfrans, mətbuat konfransı və s. şəklində təşkil olunur. Bu metod bir qrup insan, müzakirə iştirakçıları tərəfindən məsələlərin müzakirəsi şəklində həyata keçirilir. Bu, bir qayda olaraq, ümumi bir fikrə çatmaq üçün bir prosedurdur. Münaqişə və mübahisələrə və polemikaya xas olan fikir mübarizəsindən fərqli olaraq, müzakirə məqsədyönlülük və kompromis istəyi ilə xarakterizə olunur. Buna görə müzakirə mübahisədən fərqli olaraq ayrılmayan, ancaq birləşdirən bir fəaliyyət kimi qəbul edilə bilər. Məqsəd, müəyyən şərtlərdə müzakirə olunan problemlə bağlı iştirakçıların mümkün olan maksimum razılığını əldə etməkdir.

İnteraktiv təlim metodlarından biri “Karusel” metodudur. Ali məktəb səviyyəsində seminar məşğələlərinin təşkilində bu metod müvafiq olduqda istifadə edilə bilər. “Karusel” metodunun məqsədi – mövzunun qısa vaxt ərzində interaktiv şəkildə əhatəli araşdırılmasına imkan yaratmaqdır. Bu zaman hər bir tələbə bütün məsələlərin həllində iştirak edir. Metod məntiqi, tənqidi və müstəqil düşünmə bacarığını, fərdi və qrup məsuliyyətini, ünsiyyət qabiliyyətini və qrupdaxili qarşılıqlı əlaqə hisslərini inkişaf etdirir.

İnformatika fənni proqramına müvafiq olaraq, “Karusel” metodu üzrə dərslər aparmaq olar. Müəllim İnformatika fənnindən keçirilən mövzulara aid, mövcud olan 3-4 ziddiyyətli problem müəyyənləşdirir və hər problemə aid bir sual və ya tapşırıq tərtib edilir. Seminar dərslərində,

qrupların sayına müvafiq olaraq, hər iş vərəqində başlıq formasında bir problem sual və ya tapşırıq yazılır. Tələbələr 5-6 nəfərdən ibarət qruplara bölünür və hər qrupa bir iş vərəqi verilir. Qrup üzvlərinə verilən sual və ya tapşırıq 5 dəqiqə ərzində düşünüb, müzakirə aparıb və əhatəli bir cavab yazmaq təklif olunur. Cavab yazıldıqdan sonra hər qrup saat əqrəbi istiqamətində vərəqi qonşu qrupa ötürür. Hər bir qrup ona ötürülən vərəqdə, fikirləri təkrarlamamaq şərti ilə bu suala cavab yazır, əlavələr edir. İş vərəqləri ilkin qruplara qayıtdıqda, iş dayandırılır. Qruplara ilkin vərəq qayıtdıqdan sonra, qrup üzvləri digər qruplar tərəfindən yazılan fikirləri oxuyur, öz aralarında qısa müzakirə aparır, səhv cavablara fikirlərini bildirir, sistemləşdirir, nəticə çıxarır və çıxış hazırlayırlar. Sonra hər qrupdan bir lider seçilir, qrupların təqdimatları aparılır və qiymətləndirmə keçirilir. Daha dolğun, elmi əsaslandırılmış cavablar yüksək balla qiymətləndirilir.

İnteraktiv təlim metodunun tədris prosesinə daxil edilməsi şagirdlərin passivliyinin aradan qaldırılmasına, lazım olan təfəkkür xüsusiyyətlərinin, yaradıcılığının formalaşması və təlim keyfiyyətinin yüksəldilməsinə şərait yaradaraq Azərbaycan Respublikasının Təhsil İslahatı Proqramında göstərilən demokratikləşdirmə, humanistləşdirmə, humanitarlaşdırma, differensiallaşdırma, fərdiləşdirmə, inteqrasiya və humanitarlaşdırma prinsiplərini həyata keçirməyə imkan yaradır.

İnteraktiv təlimin ali təhsil sisteminə tətbiqi, tətbiqi yollarının araşdırılması və müəyyənləşdirilməsi problemin elmi yeniliyini təşkil edir. Problemin praktik əhəmiyyəti isə ondan ibarətdir ki, ali məktəbdə seminar məşğələlərində interaktiv təlim metodlarından istifadə dərslərin səmərəsini artırır, dərsləri müasirləşdirir, tələbələrdə müstəqil fikir yürütmək bacarığını inkişaf etdirir, mövzuya marağını yüksəldir.

İnteraktiv təlimin tətbiq edilməsi müəllimləri şagirdə yönəlmiş və təhsil islahatlarının prinsiplərinə əsaslanan məqsəd və vəzifələri yerinə yetirməyə, müasir tələblərə cavab verən təlimin məzmununu yaratmağa obyektiv, çevik qiymətləndirmə sistemi tətbiq etməyə, demokratik sosial-psixoloji mühit yaratmağa sövq edir.

Bütün bu araşdırmalara diqqət etsək, görürük ki, interaktiv təlim metodları dərslərin keyfiyyətini artırmaq məqsədi istiqamətində güclü vasitə ola bilər. İnteraktiv təlim metodlarından biri "Karusel" metodudur. Ali məktəb səviyyəsində İnformatikanın tədrisi zamanı seminar məşğələlərinin təşkilində bu metod müvafiq olduqda çox uğurlu nəticə verə bilər.

Məqalənin aktuallığı. Pedaqoji praktikada, yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi müasir təhsil sisteminin inkişaf etdirilməsində aparıcı amillərdən biridir.

Məqalənin elmi yeniliyi. İnteraktiv təlimin ali təhsil sisteminə tətbiqi, tətbiqi yollarının araşdırılması və müəyyənləşdirilməsi problemin elmi yeniliyini təşkil edir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Ali məktəbdə seminar məşğələlərində interaktiv təlim metodlarından istifadə dərslərin səmərəsini artırır, dərsləri müasirləşdirir, tələbələrdə müstəqil fikir yürütmək bacarığını inkişaf etdirir, mövzuya marağını yüksəldir. Eyni zamanda interaktiv təlim metodlarından istifadə təhsil prosesini xeyli sadələşdirir və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edir.

Ədəbiyyat

1. Veysova Z. Fəal - İnteraktiv təlim: Müəllimlər üçün vəsait, Bakı, 2007.
2. Ağayev Ə. Təlim prosesi: Ənənə və müasirlik Bakı: Adiloğlu, 2006.
3. Mehrabov A.O. Öyrədən və öyrənən münasibətlərinin tənzimlənməsində interaktiv metodların rolu. "Təhsil problemləri" qəz., 2008, 11-20 noyabr.
4. Mehrabov A.O Müasir təhsilin konseptual problemləri. Bakı: Mütərcim, 2010.

5. Əlizadə Ə.Ə, Əlizadə H.Ə Yeni pədaqoji təfəkkür: psixopədaqogikaya giriş. Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı, 2008.

6. Sultanov R.L Kurikulum və Bolonya prosesinə gedən yol / “Tədris prosesinin təkmliləşdirilməsinin pədaqoji-psixoloji problemləri” mövzusunda beynəlxalq konfransın materialları. Naxçıvan, 2011.

7. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi Təhsil Problemləri İnstitutu. “Təlim prosesində yeni pədaqoji və İKT texnologiyalardan istifadənin elmi əsasları və təlimin keyfiyyətinə onların təsiri” hesabat. Bakı, 2012.

8. Fazilova İlahə. Yeni informasiya texnologiyalarının öyrənmə prosesinə tətbiqində müəlimin rolu. Bakı, 2015.

N.A. Агаева, Б.Б. Азизов

Организация семинаров в высших учебных заведениях с интерактивными методами обучения

Резюме

Организация семинаров в высших учебных заведениях с интерактивными методами обучения играет важную роль в повышении качества образования. Внедрение интерактивного обучения побуждает учителей реализовывать ориентированные на учащихся цели и задачи, основанные на принципах реформы образования, применять объективную гибкую систему оценивания для создания контента, отвечающего современным требованиям, создавать демократическую социально-психологическую среду. Интерактивные методы обучения - мощный инструмент повышения качества урока. Метод карусели может быть очень успешным при организации семинаров по преподаванию информатики на университетском уровне, если это необходимо.

N.A. Agayeva, B.B. Azizov

Organization of seminars in higher education institutions with interactive teaching methods

Summary

The organization of seminars in higher education institutions with interactive teaching methods plays an important role in improving the quality of education. The introduction of interactive learning encourages teachers to implement student-oriented goals and objectives based on the principles of educational reform, to apply an objective, flexible assessment system to create content that meets modern requirements, to create a democratic socio-psychological environment. Interactive teaching methods are a powerful tool to improve the quality of the lesson. The carousel method can be very successful in the organization of seminars in the teaching of computer science at the university level, if appropriate.

Redaksiyaya daxil olub: 04.05.2021